

УДК 347.45

К.А. КАРЧЕВСЬКИЙ, канд. юрид. наук,
доц., Харківський національний університет вну-
трішніх справ

ПОНЯТТЯ ЗНАЧНОГО ПРАВОЧИНУ (ДОКТРИНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Ключові слова: акціонерне товариство, значний
правочин

Прийняття нового Закону України «Про акціонерні товариства» [1] (надалі – Закон про АТ) ставить перед вітчизняною цивілістичною наукою важливі завдання щодо подальшого осмислення його новел з метою подальшого вдосконалення вітчизняного законодавства. Одним із нових інститутів, який з'явився у вказаному законі – це інститут значного правочину. Нами вже було проведено порівняльно-правове дослідження цього інституту на прикладі акціонерних законодавств України та Росії [2]. При цьому були зроблені висновки, що модель значного правочину, яка закріплена у Законі про АТ, є недосконалою. Для вирішення проблеми закріплення більш вдалої правової моделі інституту, що розглядається, є необхідним дослідити правову природу значних правочинів; з'ясувати ознаки, що будуть властиві значному правочину взагалі, і значному правочину АТ – зокрема, та на цій основі запропонувати власне доктринальне поняття значного правочину.

Як вже нами вказувалося, наукових розробок із цього питання в Україні майже не існує. Так, можна виділити статтю С. Бабаларова, яка стосувалася механізму надання згоди на вчинення певних угод АТ (до числа яких могли відноситися й значні), що діяв раніше та перспективам зміни законодавства [3], та статтю О. Віговського [4], яка фактично має пілотний характер та була підготовлена відразу після набуття Законом про АТ чинності. Таким чином при розробці науко-

вого поняття значного правочину буде необхідно використання як законодавчого і судового, так і доктринального досвіду країн із близькою до української правовою системою. Традиційно однією з таких країн є Російська Федерація. Досвід існування значних правочинів у ній починається з моменту прийняття у 1995 році Федерального закону «Про акціонерні товариства» [5]. Враховуючи багаторічний досвід існування вказаного правового інституту в Росії склалася й судова практика щодо спорів, які пов'язані з укладанням значних правочинів. Так, першою спробою узагальнення практики застосування законодавства про значні правочини стала спільна постанова Пленуму Верховного Суду РФ та Пленуму Вищого Арбітражного Суду РФ від 02.04.1997 р. № 4/8 «Про деякі питання застосування Федерального закону «Про акціонерні товариства» [6]. Згодом, у зв'язку зі змінами, що були внесені в акціонерне законодавство, дещо змінилися й правові рекомендації вищих судових органів. Зокрема були прийняті Інформаційний лист Президії Вищого Арбітражного Суду РФ № 62 «Огляд практики вирішення спорів, пов'язаних з укладанням господарськими товариствами значних правочинів та правочинів, відносно яких є заінтересованість» від 13.03.2001 р. [7] та Постанова Пленуму Вищого Арбітражного Суду РФ № 19 «Про деякі питання застосування Федерального Закону «Про акціонерні товариства» від 18.11.2003 р. [8].

Серед науковців питаннями значних правочинів взагалі займався Д.В. Ломакін [9], а відносини, пов'язані з укладанням значних правочинів акціонерних товариств та ТОВ досліджували М.А. Марголін [10], С. Л. Будилін [11], Н.Н. Соломатіна [12], О. Маковська [13], Л.А. Тріфонова [14] та інші науковці та практикуючі юристи. Разом із цим наукового поняття значного правочину ними не було запропоновано. Таким чином метою даної статті буде розробка поняття значного правочину та науковий аналіз його ознак.

Правовому режиму значних правочинів

акціонерного товариства присвячений розділ XIII закону про акціонерні товариства, зокрема ст.70. Разом із тим, ця стаття не надає поняття значного правочину, а присвячується регулюванню відносин, пов'язаних із порядком укладання таких правочинів. Саме ж поняття значного правочину надається у ст.2 Закону про АТ. Зокрема вказується, що значний правочин – це правочин (крім правочину з розміщення товариством власних акцій), учинений акціонерним товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства, за даними останньої річної фінансової звітності.

Для розробки належної правової моделі будь-якого явища необхідно виходити з тієї мети, яка досягається при її запровадженні. Щодо значних правочинів у науковій літературі справедливо вказується, що сутність особливого режиму значних правочинів полягає в тому, що для керівника (виконавчого органу) товариства передбачуються відповідні обмеження, які пов'язані з вчиненням певних правочинів, перевищення яких тягне наслідки у вигляді визнання правочину недійсним. При цьому мета такого режиму – захист інтересів учасників відповідного господарюючого суб'єкту від нерационального або необдуманого бажання виконавчого органу розпорядитися значною частиною активів товариства [14].

Таким чином, перш за все, значний правочин – це встановлене обмеження можливості вчиняти певні дії керівником юридичної особи або її виконавчим органом. Таке обмеження полягає у тому, що правочин може бути укладений тільки зі згоди певних осіб (в тому числі органів юридичної особи). Щодо цього можна зауважити декілька моментів. По-перше, згода відповідних осіб (органів юридичної особи) повинна бути отримана в порядку, встановленому законом і належним чином оформлена. По-друге, до числа відповідних осіб треба відносити: (а) власника (власників) майна – щодо унітарних підприємств, в тому числі приватних

підприємств, заснованих декількома особами; (б) вищий орган управління юридичною особою, яка заснована на власності декількох осіб – щодо корпоративних утворень (господарських товариств). У даному випадку ми не говоримо про вкладників, як про власників майна тому, що за законодавством право власності на майно, що передане товариству вкладниками, виникає у самого товариства; (в) орган юридичної особи, який за законом уповноважений захищати права та законні інтереси його учасників шляхом надання згоди (схвалення) певних правочинів.

Для віднесення правочину до числа значних буде необхідно, щоб він був спрямований на відчуження певного майна товариства, що може негативно вплинути на майновий стан товариства. При цьому головним повинно бути те, що зацікавлені особи, в тому числі: (а) власник (власники) майна, (б) особи, які володіють корпоративними правами щодо юридичної особи (учасники господарського товариства), будуть вчасно проінформовані про дійсний майновий стан юридичної особи, про сутність та наслідки правочину та погодяться у необхідній формі з його вчиненням, тобто приймуть на себе можливість настання любых його наслідків (у тому числі й несприятливих).

У зв'язку зі сказаним виникає ряд самостійних питань. Перші з них стосуються того, що необхідно розуміти під майновим станом юридичної особи, як такий стан слід визначати у кількісних показниках та який розмір правочину може розглядатися як такий, що може негативно вплинути на майновий стан юридичної особи. Інші питання стосуються того, які саме правочини або безпосередньо призводять, або можуть призводити до можливих наслідків у вигляді негативного впливу на майновий стан юридичної особи, в тому числі, яке саме майно може бути предметом відповідного правочину.

Говорячи про майновий стан юридичної особи, як одну з підстав для віднесення конкретного правочину до числа значних, необхідно вказати, що згідно ст.2 Закону про АТ

такий стан визначається виходячи з вартості активів товариства, за даними останньої річної фінансової звітності. Поняття «активи» є бухгалтерським поняттям та закріплюється в законодавстві про бухгалтерський облік та фінансову звітність. Зокрема, відповідно ст.1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [15] активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Таке ж поняття використовується і у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затвердженого наказом Міністерства фінансів України 31.03.1999 р. № 87 [16]. Згідно вказаного Положення (стандарту) загальна вартість вказаних активів відображається у конкретній грошовій сумі у відповідному розділі балансу. Саме ця цифра й повинна бути базою при з'ясуванні того, чи відноситься правочин до числа значних чи ні. При цьому можна погодитися тим, що в даному випадку береться до уваги розмір активів взагалі, а не розмір так званих «чистих активів» - тобто активів без урахування суми боргів (заборгованості) юридичної особи (п.3 Інформаційного листа Президії Вищого Арбітражного Суду РФ № 62). Також необхідно виходити саме з вартості активів, а не з інших показників (наприклад – розміру статутного капіталу – п.2 Інформаційного листа Президії Вищого Арбітражного Суду РФ № 62).

При цьому важливим буде й питання про те, на яку саме цифру потрібно орієнтуватися, адже залежно від результатів господарської діяльності розмір активів може змінюватися, що повинно знаходити своє відображення у фінансовій звітності юридичної особи. Російське законодавство в даному випадку дозволяє виходити з даних бухгалтерського обліку за останній звітний період, що дозволяє орієнтуватися на дійсну вартість активів товариства. Закон про АТ робить прив'язку до даних останньої річної фінансової звітності. Однак, значний правочин може укладатися як на початку, так і напри-

кінці року. За поточний же рік вартість активів може суттєво змінитися у порівнянні з даними остаточної річної бухгалтерської звітності. Таким чином у разі збільшення вартості активів буде виникати необхідність у застосуванні спеціальних процедур щодо таких угод, які фактично до значних вже не відносяться. Виходячи з того, що відповідно до ст.ст.13 та 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» звітність може бути річною та проміжною (квартальною) та враховуючи зміст п.12 наказу Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р. «Про затвердження Положень (стандартів) бухгалтерського обліку» [17] про те, що проміжна звітність може бути й місячною, варто й у вітчизняному законодавстві використовувати поняття «за даними останньої (в тому числі проміжної – квартальної або місячної) фінансової звітності».

Для того, щоб правочин можна було віднести до числа значних, буде необхідно, щоб за його результатом майновий стан юридичної особи значно погіршувався. Погіршення повинно міститися у зменшенні розміру активів товариства. Значне погіршення майнового стану (активів) є поняттям оціночним. Не викликає сумніву, що зменшення розміру активів на 50 та більше відсотків однозначно буде значним погіршенням майнового стану. Значне погіршення буде й у разі зменшення розміру активів на 40, і навіть на 30 відсотків. Нижчі межі можуть бути різними. Так, за законодавством Росії – це 25 відсотків, за законодавством України – всього 10 відсотків.

До зменшення розміру активів можуть призводити як безпосереднє виконання, так і неналежне виконання або невиконання правочину з наступним зверненням стягнення у відповідному розмірі на майно юридичної особи. Це може впливати на порядок визначення розміру (ціни) правочину як підставу віднесення правочину до числа значних.

Перший випадок буде охоплювати правочини, за якими майно, що віднесено до активів юридичної особи, відчужується прямо (продається, дарується тощо) або опосеред-

ковано (передається в оренду з правом викупу). В даному випадку його вартість, вказана в умовах договорі про ціну, порівнюється з загальною вартістю активів. У разі перевищення встановленого мінімуму правочин відноситься до числа значних. Окремим питанням у даному випадку є те, за якою ціною слід визначати вартість майна, що відчужується. Дійсно, в умовах ринкової економіки ціну в договорі повинен визначати ринок. Але оскільки основна мета закріплення інституту значних правочинів – це збереження значної частини активів юридичної особи, то при встановленні ринкової ціни та закріпленні її в договорі у всякому випадку необхідно враховувати ту вартість активів, яка відображена щодо них у балансі юридичної особи. Таким чином ціна договору не може бути меншою, ніж балансова вартість активів, що відчужуються. Проте, виходячи зі змісту Закону «Про акціонерні товариства» в даному випадку слід виходити з ринкової вартості майна. Про недоліки такого підходу нами вже вказувалося раніше [2].

Другий випадок є більш складнішим. Так, невиконання чи неналежне виконання якого-будь договору дозволяє особі, права якої були порушені, звернутися з вимогою про відшкодування завданих збитків. До числа збитків, як відомо, відноситься не тільки прямі дійсні втрати, але й витрати, що пов'язані із відновленням порушених прав та упущена вигода (ст.22 Цивільного кодексу України [18]). При цьому необхідно враховувати й положення ст.624 ЦК, що в разі, якщо за порушення зобов'язання встановлена неустойка, то вона підлягає стягненню в повному розмірі, незалежно від відшкодування збитків, окрім випадків, коли законом чи договором не буде закріплене правило про так звану залікову неустойку. Таким чином, розмір стягнення може перевищувати встановлений мінімальний розмір значного правочину, навіть якщо ціна самого правочину буде менше від нього. У зв'язку з цим виникає питання про те, чи потрібно при укладенні правочину прорахувати можливу суму стягнень, в разі повно-

го або часткового невиконання договору.

Щодо цього питання судова практика РФ виходить із того, що сума (розмір) правочину визначається виходячи з вартості майна, що відчужується або придбається без урахування додаткових нарахувань (неустойок, штрафів, пені), вимоги про сплату яких можуть бути пред'явлені відповідній стороні у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання (п.31 Постанови Пленуму Вищого Арбітражного Суду РФ № 19 «Про деякі питання застосування Федерального Закону «Про акціонерні товариства»).

На наш погляд, у даному випадку важко погодитися з такою позицією. Таким чином, при укладенні договору буде потрібно з'ясувати, чи забезпечені зобов'язання неустойкою; який характер має неустойка – штрафний чи заліковий; в разі, якщо неустойка має штрафний характер – який може бути її розмір. Також варто звернутися до експертів для отримання інформації про дійсний розмір вигоди, який можна очікувати від відповідної угоди. В разі, якщо згідно змісту проекту договору, висновків експертів та інших даних буде виходити, що його невиконання чи неналежне виконання з великою ймовірністю буде тягнути за собою можливість звернення стягнення на встановлену законодавством значну частину майна юридичної особи, буде потрібно відносити такий договір до числа значних правочинів. Ціна договору в даному випадку може бути якою-будь. Разом із цим ми можемо наполягати на тому, щоб така ціна була справедливою, тобто відповідала дійсній ринковій вартості аналогічного майна в даному регіоні на момент вирішення питання про укладення договору.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що правочин, який слід відносити до числа значних, повинен призводити як до безпосереднього відчуження (прямого або непрямого), так і до можливості відчуження значної частини активів юридичної особи. До речі, саме про це прямо вказується у п.30 Постанови Пленуму Вищого Арбітражного Суду РФ № 19 «Про деякі пи-

тання застосування Федерального Закону «Про акціонерні товариства».

Окремим є питання про те, що може виступати предметом значного правочину. Згідно ст.2 Закону про АТ, предметом значного правочину можуть виступати майно, роботи та послуги. Саме майно відповідно до ст.190 ЦК – це окрема річ, сукупність речей та майнові права та обов'язки. Разом із цим, загальна норма ст.177 ЦК передбачає, що до об'єктів цивільних прав відносяться не тільки вказані вище майно, роботи, послуги, але й результати інтелектуальної власності, інформація тощо. Таким чином залишається питання про те, чи може бути предметом значного правочину результати творчої діяльності, інші майнові та немайнові блага.

При розгляді цього питання слід враховувати, що об'єкти цивільних прав, що належать юридичній особі, відносяться до активів юридичної особи та їх вартість буде відображатися в бухгалтерському балансі. Так, згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», до числа активів відносяться: 1) необоротні активи в тому числі: нематеріальні активи; незавершене будівництво; основні засоби; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість; відстрочені податкові активи та інші необоротні активи; 2) оборотні активи, в тому числі: виробничі запаси; поточні біологічні активи; незавершене виробництво; готова продукція; товари; векселі одержані; дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками; інша поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; грошові кошти та їх еквіваленти; інші оборотні активи; 3) витрати майбутніх періодів. Таким чином, у разі, якщо укладається правочин щодо відчуження майна товариства або інших активів, то його предметом повинні бути відповідні об'єкти, що відображені в розділ «актив» балансу даної юридичної особи. В тих же випадках, коли юридична особа повинна сплатити гроші за придбання певного

майна (інших активів), або коли вона повинна надати послуги чи виконати роботи, необхідно виходити з порівняння відповідних цінових показників (див. вище) із загальною вартістю її активів.

З огляду на вказане вище та враховуючи основну мету закріплення інституту значного правочину, можна зробити висновок про те, що предметом правочину, який відноситься до числа значних, може виступати будь-яке майно, що не вилучено з цивільного обігу, а також інші об'єкти цивільних прав. Таким чином, поняття значного правочину, що закріплено в Законі про АТ, певним чином обмежує можливості застосування даного інституту та створює можливість порушення прав акціонерів у разі, якщо предметом договору будуть виступати не майно (роботи та послуги), а інші об'єкти цивільних прав.

Також необхідно розглянути питання про те, які види договорів можуть відноситися до числа значних правочинів. Як виходить з вищевказаного, на стан активів можуть впливати будь-які правочини. В першу чергу – правочини, спрямовані на відчуження (прямого або непрямого) активів юридичної особи. Таким чином, до числа відповідних договорів можна відносити договори купівлі-продажу, поставки, контрактації, дарування, міни (бартеру), оренди з правом викупу, лізингу тощо. В іншу чергу – правочини, що створюють можливість зменшення активів юридичної особи через наступне звернення стягнення на її майно в разі правопорушення. До числа таких правочинів можуть відноситися будь-які договори, за якими дана юридична особа виступає боржником відповідної грошової суми або має зобов'язання виконати певні дії.

Щодо видів договорів, які можуть бути віднесені до числа значних, в теорії та судовій практиці Росії існують такі позиції. Так, ст.78 Федерального закону «Про акціонерні товариства» вказує взагалі на правочини та прямо називає позичку, кредит, заставу, поруку. Пункт 30 Постанови Пленуму Вищого

Арбітражного Суду РФ № 19 уточнює перелік можливих договорів та називає такі договори, як: купівлю-продаж, дарування, міну, договір про уступку вимоги, переведення боргу, внесення вкладу статутний капітал іншого господарського товариства в рахунок оплати акцій (частки) та інші. Тобто, перелік видів можливих у даному випадку договорів не є вичерпним. Головне, на думку Пленуму ВАС, щоб правочин створював можливість відчуження майна товариства.

Відповідно до Інформаційного листа Президії Вищого Арбітражного Суду РФ № 62, до числа значних відносяться договори поруки, якщо сума конкретного договору перевищує 25 відсотків балансової вартості активів товариства-поручителя на дату укладання договору; правочин з уступки права (вимоги), якщо вартість прав, що уступаються за правочином, перевищує 25 відсотків балансової вартості активів товариства на дату прийняття рішення про укладенні правочину; правочин про переведенні боргу одним АТ на інше товариство, якщо сума боргу, що переводиться, перевищує 25 відсотків балансової вартості активів АТ, яке приймає борг; кредитний договір, якщо сума кредиту та передбачених за ним відсотків за користування кредитом (без урахування відсотків за прострочення повернення кредиту) складає більш, ніж 25 відсотків балансової вартості активів товариства. Огляд судової практики РФ показує, що до крупних правочинів також відносились договори оренди, безоплатного користування, оплатного надання послуг, кредиту, продаж частки в статутному капіталі тощо [14].

Основні спори в РФ відбувалися щодо можливості віднесення до числа значних кредитних договорів (оскільки при його укладенні не відбувається безповоротного відчуження майна), договорів оренди (оскільки оренда не пов'язана з відчуженням майна); мирова угода тощо [11, с.5-6]. Суперечливі погляди існують у доктрині і на договір простого товариства [14]. У зв'язку з цим російська судова практика застосування

законодавства в даних випадках раніше (щодо кредитних договорів) та наразі (щодо – інших із вказаних вище) є різною.

З огляду на те, що перелік можливих правочинів не може бути вичерпним (в тому числі, й завдяки існуванню можливості укладання неназваних договорів), на наш погляд, при віднесенні до значних конкретного правочину треба виходити з його наслідків.

Закріплюючи модель значного правочину, необхідно відразу усвідомлювати та вже самим поняттям припиняти можливість обходу такої моделі. В даному випадку наявним буде такий спосіб ухилення від застосування спеціальних погоджувальних процедур, як укладення не одного, а декількох правочинів щодо єдиного предмету з єдиним контрагентом. Щодо цього в законодавстві Росії в понятті значного правочину ведеться мова про те, що до числа значних відносяться також і взаємопов'язані правочини. Закон про акціонерне товариство містить окрему заборону ділити предмет правочину з метою ухилення від встановлених законом процедур.

Нами вже була сформована позиція щодо співвідношення понять «взаємопов'язані правочини» та «поділ предмету правочину» [2]. З даного приводу можна додати, що законодавство РФ не розшифровує поняття взаємопов'язаних правочинів. Такі спроби були зроблені наукою. Так, до числа критеріїв взаємопов'язаних правочинів у доктрині відносилися: (а) підстави всіх правочинів співпадають, тобто для всіх правочинів буде характерно наявність загального правового результату, до якого прагнули сторони (припинення права власності на акції у однієї особи та виникнення такого права – в іншій); (б) наявність інших єдиних наслідків (втрата статусу акціонера); (в) єдиний предмет (акції) [9, с.19]. Також вказувалося на те, що взаємопов'язаність правочинів може бути об'єктивною (коли укладення одного правочину обумовлено укладенням раніше або одночасно іншого правочину) та суб'єктивною (наявність загальної мети) [13]. Можна погодитися і з думкою про те, що взаємний

зв'язок у взаємопов'язаних правочинах повинен мати місце для усіх учасників правочинів, якщо має місце єдність волі учасників на досягнення певного результату. Така єдність не може обмежуватися тільки єдністю волі одного учасника при різній спрямованості правочинів для інших учасників правочинів [14].

До зазначених ознак можна додати ще й проміжок часу, протягом якого укладаються правочини. Для того, щоб вони могли бути визнані взаємопов'язаними, потрібно, щоб такий проміжок був або незначним (договори укладаються одночасно), або таким, який би надавав підстави вважати укладені правочини частинами одного єдиного правочину.

При віднесенні правочинів до числа взаємопов'язаних важливим буде й те, хто виступає його сторонами. Так, у разі відчуження відповідних активів на боці покупця повинен виступати або один суб'єкт (як безпосередньо, так і через свої афілійовані (залежні, дочірні тощо) структури), або декілька самостійних суб'єктів, що є учасниками одного господарського об'єднання.

Також слід враховувати, що в разі відчуження єдиного майнового комплексу підприємства предмет буде складним і буде включати до себе всі види благ, що встановлені у ст.191 ЦК. Це ж, на наш погляд, буде справедливим й до відокремленого підрозділу юридичної особи. Тому треба буде з'ясувати, чи не втратила юридична особа відповідне підприємство чи відокремлений підрозділ у повній чи значній мірі (тобто, такий мірі, що не дає можливість повноцінно використовувати відповідний майновий комплекс, який залишився, за його колишнім цільовим призначенням). Ці обставини потрібно враховувати й в інших випадках, коли й інше майно, що відчужується, має пов'язаність (технологічну, функціональну, цільову тощо).

Нарешті слід зазначити, що законом можуть бути встановлені випадки, на які загальні положення про значний правочин не розповсюджуються. До таких випадків у Законі «Про акціонерні товариства» віднесено

правочини з розміщення товариством власних акцій. В законодавстві РФ до числа відповідних виключень віднесені правочини, що укладаються у процесі звичайної господарської діяльності товариства, правочини, що пов'язані з розміщенням шляхом підписки (реалізації) звичайних акцій товариства, та правочини, що пов'язані з розміщенням емісійних цінних паперів, які конвертуються в звичайні акції товариства.

Щодо сутності даних виключень треба вказати, що їх наявність і зміст пов'язується зі спробою законодавця знайти компроміс між головною метою закріплення даного правового інституту та можливостями виконавчого органу керувати майном для досягнення мети юридичної особи. Таким чином, до числа можливих виключень повинні відноситись саме такі правочини, які за своєю природою властиві даному суб'єкту та не створюють небезпеки для майнових прав його власників (учасників) навіть не зважаючи на свої розміри (як це має місце при розміщенні акцій товариства або при їх конвертації).

У зв'язку з вказаним важливу роль має невіднесення до числа значних правочинів, що укладаються в процесі звичайної господарської діяльності. До останньої суди РФ схильні відносити статутну діяльність АТ, правочини, що спрямовані на врегулювання заборгованості по правочинам, віднесеним до звичайної господарської діяльності; правочини, що укладаються в рахунок погашення безспірної (в силу закону або судового рішення) заборгованості [11, с.4]; правочини, що супроводжують договори, які укладаються в процесі звичайної господарської діяльності (тобто, створюють необхідні передумови для останніх) [9, с.20], в тому числі відповідні кредитні договори (п.5 Інформаційного листа Президії Вищого Арбітражного Суду РФ № 62). До числа доказів того, що правочин укладений в процесі звичайної господарської діяльності запропоновано, поряд зі статутом, відносити також і бухгалтерський баланс та висновок аудитора [14]. Викладені положення мають цінність при

з'ясуванні інституту значного правочину та при укладенні договорів з російськими АТ.

На підставі викладеного вище ми можемо визначити значний правочин, як будь-який правочин (окрім правочинів, передбачених законом) або декілька взаємопов'язаних правочинів, предметом якого може виступати будь-яке майно, що не вилучено з цивільного обігу, а також інші об'єкти цивільних прав, який безпосередньо спрямований на відчуження (пряме або непряме) або створює реальну можливість відчуження (в тому числі й шляхом звернення стягнення в разі порушення договору) значної частини активів юридичної особи в розмірі встановленому законодавством, вартість яких визначається за даними останньої (в тому числі проміжної – квартальної або місячної) фінансової звітності, що укладається за ціною (в тому числі справедливою ринковою), яка не може бути меншою, ніж балансова вартість активів, що відчужуються, для вчинення якого виконавчим органом юридичної особи потрібна згода її власника (власників, учасників, спеціальних органів), отримана та оформлена у встановленому законодавством порядку.

Запропоноване визначення може бути використане при формулюванні понять значних правочинів для державних і комунальних підприємств, інших господарських товариств, а також для вдосконалення поняття значного правочину, який закріплений Законом про АТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про акціонерні товариства» : від 17.09.2008 р., № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>.
2. Карчевський К. А. Значні правочини акціонерного товариства (порівняльно-правова характеристика) / К. А. Карчевський // Вісник Харківськ. нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – Вип. 46.
3. Бабаларов С. Угоди акціонерного това-

риства [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.kstil.com.ua/current/?aid=123>.

4. Виговський О. Правочини в «особливому порядку» / Виговський О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurpractika.com/article.php?id=100096464>.
5. Федеральный Закон «Об акционерных обществах» : от 26.12.1995 г., № 208-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/stockcomp>.
6. Постановление Пленума Верховного Суда РФ и Пленума Высшего Арбитражного Суда РФ «О некоторых вопросах практики применения Федерального закона «Об акционерных обществах» : от 02.04.1997 г., № 4/8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arbi.ru/postPlenumVAS19ot18112003.htm>.
7. Информационное письмо Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ «Обзор практики разрешения споров, связанных с заключением хозяйственными обществами крупных сделок и сделок, в совершении которых имеется заинтересованность» : от 13.03.2001 г., № 62 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbitr.ru/as/pract/vas_info_letter/2990.html.
8. Постановление Пленума Высшего Арбитражного Суда РФ «О некоторых вопросах применения Федерального Закона «Об акционерных обществах» : от 18.11.2003 г., № 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arbi.ru/postPlenumVAS19ot18112003.htm>.
9. Ломакин Д. В. Крупные сделки в гражданском обороте / Д. В. Ломакин // Законодательство. – 2001. – № 3. – С. 18–25.
10. Марголин М. А. Недействительные крупные сделки и сделки с участием заинтересованных лиц / М. А. Марголин // Законодательство. – 2001. – № 3. – С. 26–34.
11. Будылин С. Л. Крупные сделки хозяйственных обществ в арбитражной практике / С. Л. Будылин // Арбитражная практика. – 2005. – № 2. – С. 3–10.
12. Соломатина Н. Н. Некоторые пробле-

мы заключения крупных сделок с хозяйственными обществами / Соломатина Н. Н. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bankir.ru/analytics/Ur/1384394?print=1>.

13. Маковская А. Взаимосвязанные сделки / Маковская А. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jurinform.ru/publications/corporate/a496>.

14. Трифонова Л. А. Споры о признании недействительными крупных сделок и сделок, в которых имеется заинтересованность / Трифонова Л. А. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fassko.arbitr.ru/novosti/vestnik/archive/8306.html>.

15. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» : від 16.11.1999 р., № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14.

16. Наказ Міністерства фінансів України «Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» : від 31.03.1999 р., № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0396-99>.

17. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положень (стандартів) бухгалтерського обліку» : від 31.03.1999 р., № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0391-99>.

18. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

Карчевський К. А. Поняття значного правочину (доктринальний аспект) / К. А. Карчевський // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 308–316 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09kkapda.pdf>

З'ясовується правова природа значних правочинів на прикладі інституту значного правочину акціонерного товариства, який закріплений акціонерним законодавством України та Російської Федерації; аналізуються окремі ознаки значного правочину, та пропонується його науково обґрунтоване поняття.

Карчевский К.А. Понятие крупной сделки (доктринальный аспект)

Выясняется правовая природа крупных сделок на примере института крупной сделки акционерного общества, закрепленной акционерным законодательством Украины и Российской Федерации; анализируются отдельные признаки крупной сделки, и предлагается ее научно обоснованное понятие.

Karchevsky K.A. Concept of Large Contract (Doctrine Aspect)

The legal nature of large transactions on an example of institute of the large transaction of the joint-stock company fixed by the joint-stock legislation of Ukraine and the Russian Federation is found out; separate signs of the large transaction are analyzed, and its scientifically well-founded concept is offered.